

Mokėjimų ir investicijų balansų statistikos naujų tarptautinių standartų įgyvendinimas

Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas sudaromas remiantis TVF parengto Mokėjimų balanso vadovo (MBV) nurodymais. Šio vadovo pagrindu parengti ir patvirtinti Europos Komisijos Reglamentas, Europos Centrinio Banko (ECB) Gairės ir rekomendacijos dėl keliamų reikalavimų išorės statistikai. Jie yra privalomi ir taikomi visose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse. Kartu sukurta galimybė sudaryti ir skelbti tarptautiniu mastu palyginamą statistiką. Sudarant tiesioginių užsienio investicijų (TUI) statistiką, taip pat vadovaujamosi ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO, angl. OECD) patvirtintu [TUI sudarymo vadovu](#) (*Benchmark Definition 4* leidimas – BD4). Iki 2014 m., sudarant mokėjimų balansą, vadovautasi 1993 m. išleistu penktuoju MBV (MBV5). Jo turinys, besikeičiant pasaulio ekonomikai, atsiradus laisvam kapitalo judėjimui ir pan., jau tapo taisytinus, todėl, atsižvelgiant į pasikeitimus, 2010 m. parengtas ir patvirtintas naujas, [šeštasis, MBV leidimas](#) (MBV6). Naujasis vadovas apima ne tik mokėjimų balanso operacijas, bet ir tarptautinių investicijų balanso sudarymą. MBV6 suderintas su 2008 m. Nacionalinių sąskaitų sistema (angl. SNA 2008) bei [2010 m. Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistema](#) (angl. ESA 2010).

2014 m. birželio mėn. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, vadovaujantis MBV6 rekomendacijomis, bus paskelbti 2014 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų ir tarptautinių investicijų balansai. Didžiausi pasikeitimai susiję su TUI, užsienio prekybos ir paslaugų skaičiavimu. Be to, kitaip pateikiamos pajamos (pirminės ir antrinės), papildomai įtraukiami labiau detalizuoti finansinio turto ir įsipareigojimų rodikliai.

Bendri mokėjimų balanso pasikeitimai, taikant MBV6

Vadove pavartota keletas naujų terminų, tokių kaip pirminės ir antrinės pajamos. Pavartotas naujas platesnę prasmę turintis asmeninių pervedimų terminas, į jo sudėtį įeina ir darbuotojų pervedimai.

Pritaikius MBV6 reikalavimus, nebus didelių einamosios sąskaitos balanso pokyčių. Tačiau, apžvelgiant konkrečius prekių ir paslaugų straipsnius, numatomi didesni pasikeitimai dėl naujo prekių, skirtų perparduoti, traktavimo, ekonominės nuosavybės principo taikymo ir dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP, angl. FISIM) įtraukimo į finansines paslaugas. Šis, taip pat naujas investicinių fondų akcijų turėtojams priskiriamų pajamų traktavimas darys įtaką pirminių pajamų balansui. Kapitalo sąskaitos pokyčiai daugiausia susiję dėl migrantų pervedimų traktavimo.

Finansinėje sąskaitoje svarbiausias teikiamų rodiklių pasikeitimas susijęs su TUI. Iki šiol mokėjimų ir investicijų balansuose taikytas kryptinis principas (buvo rodomos gryniosios šalies rezidentų investicijos užsienyje ir nerezidentų investicijos šalyje) keičiamas į turto ir įsipareigojimų principą (parodomi bendrieji srautai arba likučiai).

Be to, praktiniais sumetimais (kaip skaityti ir suprasti skaičius) buvo nuspręsta pakeisti neigiamo ženklo einamojoje ir kapitalo sąskaitose vartojimą, t. y. ir kredito, ir debeto įrašai bus pateikiami su teigiamais ženklais, išskyrus atvejus, kai sandoris turi neigiamą reikšmę, pavyzdžiui, reinvestuotas nuostolis. Be to, finansinėje sąskaitoje jau nebus naudojamas neigiamas srauto ženklas, nusakantis turto užsienyje didėjimą, ir teigiamas ženklas, rodantis turto mažėjimą. Taigi, teigiami skaičiai reikš turto arba įsipareigojimų didėjimą, o neigiami skaičiai, priešingai – mažėjimą. Balansuojantys rodikliai, tokie kaip *Einamosios sąskaitos balansas* ar *Grynasis skolinimas* (*Grynasis skolinimasis*) visada bus traktuojami kaip kredito ir debeto arba turto (*Grynasis įsigytas finansinis turtas*) ir įsipareigojimų (*Gryniesi prisiimti įsipareigojimai*) skirtumas.

Metodologiniai MBV6 pasikeitimai

Įgyvendinant MBV6 reikalavimus, metodologiniai mokėjimų balanso sudarymo principai yra tie patys, tik keičiasi ar atsiranda kai kurie svarbūs aspektai. Pradedamas vartoti naujas terminas „ekonominė nuosavybė“. Ekonominės nuosavybės pasikeitimas yra pagrindas nustatant kaupimo principu pagrįstų prekybinių sandorių prekėmis, nesukurto nefinansinio ir finansinio turto atvaizdavimo laikotarpį. Keičiantis ekonominei nuosavybei perduodama visų rūšių rizika, susiję atlygiai ir visos nuosavybės teisės bei įsipareigojimai. Taip pat pradedamos vartoti naujos einamosios sąskaitos straipsnių sąvokos „pirminės pajamos“ ir „antrinės pajamos“.

Vadovaujantis MBV6, pradelstos skolos (skola ir sukauptos palūkanos) nepriskiriamos sandoriui, todėl ir neperklasifikuojamos į trumpalaikę skolą (pagal MBV5 buvo reikalaujama įtraukti į rodiklį *Kiti finansiniai įsipareigojimai*), o įtraukiamos į atitinkamą priemonę: pagrindinės skolos dalies įsiskolinimas – į pradinę priemonę, o sukauptos palūkanos – į atitinkamą susijusią priemonę.

MBV6 kai kurių sektorių perskirstymas, susijęs su ne finansų kontroliuojančiomis (holdingo) bendrovėmis (dabar priklausys finansų sektoriui), reikšmingos įtakos mokėjimų balanso pateikimui neturės, nes bus įtrauktas į rodiklį *Kitas sektorius*. Specialios paskirties įmonės ir kitos panašios struktūros visada traktuojamos kaip atskiri vienetai, jei šios įmonės ir šių įmonių savininkai yra skirtingų teritorijų rezidentai.

I. Einamoji sąskaita

Prekės ir paslaugos

Didžiausi MBV6 pakeitimai susiję su straipsniais *Prekės* ir *Paslaugos*, tačiau didelių bendro prekių ir paslaugų balanso pokyčių nebus. Detaliau pateikiamos kai kurios paslaugų rūšys, o tai atitinka didėjančius statistikos vartotojų ir nacionalinių sąskaitų sudarytojų poreikius, kadangi mokėjimų balanso likusio pasaulio duomenys yra pagrindinis BVP apskaičiavimo šaltinis.

Remiantis MBV6, prekės, skirtos perparduoti, pradėtos traktuoti kaip prekės, o ne su prekyba susijusios paslaugos. Prekių pirkimas iš nerezidentų ir pardavimas kitiems nerezidentams (minėtos prekės neturi patekti į šalį pirkėją) įtraukiamas į dalį *Grynasis perparduotų prekių eksportas*. Prekių įsigijimas atvaizduojamas kaip eksportas su neigiamu ženklu, o prekių perpardavimas traktuojamas kaip prekių eksportas su teigiamu ženklu, tačiau prekių pirkimo ir pardavimo skirtumas turės tą patį poveikį einamajai sąskaitai kaip ir anksčiau.

Perdirbimo paslaugos susijusios su ekonomikos globalizacija ir užsakomųjų paslaugų plėtojimu, todėl ir gamybos procesas neretai vyksta net keliose skirtingose šalyse. Perdirbimo paslaugos apima prekių perdirbimą, surinkimą, žymėjimą, pakavimą, atliekamą kitų įmonių, kurioms šios prekės nepriklauso nuosavybės teise, bet už atliekamas paslaugas prekių savininkas moka atliekamos paslaugos mokestį (kainą). Šiuo atveju jokio prekių judėjimo tarp prekių perdirbėjo ir jų savininko nėra, todėl tik jau perdirbtų prekių pirkimas ar pardavimas parodomas straipsnyje *Prekės*. Šiame straipsnyje prekių judėjimas parodomas tik tada, kai keičiasi prekių ekonominė nuosavybė, o ne tada, kai prekės fiziškai siunčiamos į kitą šalį perdirbimui be jokio ekonominės nuosavybės pasikeitimo. Tose ekonomikose, kur prekių perdirbimo srautai šalyje ir už jos ribų yra pakankamai dideli, toks naujas MBV6 traktavimas sumažins bendrą prekių eksporto ir importo apimtį, kartu padidins paslaugų eksportą ir importą. Naujasis vadovas leidžia tiksliau parodyti ekonominių operacijų esmę – paslaugos padidės įvykdytų perdirbimo paslaugų vertės dalimi ir į mokėjimų balanso dalį *Paslaugos* bus įtraukiamas tik perdirbėjo atliktos perdirbimo paslaugos mokestis.

Dėl tos pačios priežasties (nesikeičia ekonominė nuosavybė), į paslaugų straipsnį taip pat perkeltos ir prekės, eksportuotos arba importuotos remontui. Jų remonto vertė bus įtraukta į rodiklį *Techninės priežiūros ir remonto paslaugos*.

Uostuose įsigytos vežėjų prekės bus įtrauktos į rodiklį *Bendrosios prekybos duomenys*.

Mokėjimų balanso straipsnio *Prekės* struktūros pasikeitimai*

Prekės (MBV5)	
1. Eksportas	2. Importas
1.1. Bendrosios prekės	2.1. Bendrosios prekės
1.2. Prekės, skirtos perdirbti ↓	2.2. Prekės, skirtos perdirbti ↓
1.3. Prekių remontas ↓	2.3. Prekių remontas ↓
1.4. Uostuose įsigytos vežėjų prekės	2.4. Uostuose įsigytos vežėjų prekės
1.5. Nepiniginis auksas	2.5. Nepiniginis auksas

Prekės (MBV6)	
1. Eksportas	2. Importas
1.1. Bendrosios prekybos duomenys	2.1. Bendrosios prekybos duomenys
1.2. Grynasis perparduotų prekių eksportas ↑	2.2. Nepiniginis auksas
1.2.1. Įsigytos prekės, skirtos perparduoti ↑	
1.2.2. Perparduotos prekės ↑	
1.3. Nepiniginis auksas	

Remiantis MBV6, NAFTAAP įtraukiamas į rodiklį *Finansinės paslaugos*. Pinigų finansų įstaigos teikia finansines paslaugas besiskolinantiems pinigines lėšas ir indėlininkams, taigi skirtumas tarp faktiškai sumokamų arba gaunamų palūkanų ir rinkoje esančios palūkanų normos ir yra NAFTAAP. Šie netiesioginiai mokėjimai, parodomi palūkanų dalyje ir taikomi tik finansų įstaigų paskoloms ir jose laikomiems indėliams, turi būti išskirti kaip mokėjimas už paslaugas. Gryniosios palūkanos (be finansinio tarpininkavimo paslaugos mokesčio) parodomos straipsnyje *Pirminės pajamos*.

Į rodiklį *Finansinės paslaugos* papildomai įtraukiama finansinių tarpininkų gaunama marža, kai rinkos makleriai ir finansų dileriai į perkamų ir parduodamų finansinių priemonių kainą įtraukia visas arba tik kai kurias savo atliekamas paslaugas.

Pašto ir kurjerių paslaugos įtraukiamos į rodiklį *Transporto paslaugos*.

Mokėjimų balanso straipsnio *Paslaugos* struktūros pasikeitimai*

Paslaugos (MBV5)	
1. Eksportas	2. Importas
Iš jo prekybinio tarpininkavimo ir su prekyba susijusios paslaugos ↓	

Paslaugos (MBV6)	
1. Eksportas	2. Importas
Iš jo:	Iš jo:
Apdirbamosios gamybos paslaugos ↑	Apdirbamosios gamybos paslaugos ↑
Techninės priežiūros ir remonto paslaugos ↑	Techninės priežiūros ir remonto paslaugos ↑
NAFTAP ↑	NAFTAP ↑

Pirminės pajamos

Be jau minėto NAFTAP skaičiavimo, į straipsnį *Pirminės pajamos* įtraukiami MBV5 straipsnio *Pajamos* rodikliai ir papildomai priskiriami kai kurie straipsnio *Einamieji pervedimai* rodikliai (produktų ir importo mokesčiai, subsidijos ir nuomos mokesčiai). Šis pakeitimas, įtvirtintas MBV6, suderintas su nacionalinėmis sąskaitomis. Pirminėms pajamoms didžiausią įtaką turės naujas TUI bendrų srautų traktavimas ir investicinių fondų akcijų reinvesticijos. Pagal MBV6 visos pajamos (arba faktiškai paskirstytos pajamos (dividendai), arba reinvestuotos pajamos), gautos iš investicinių fondų akcijų, priskiriamos šių akcijų turėtojams ir įtraukiamos į straipsnį *Pirminės pajamos*.

Antrinės pajamos

Šios pajamos atitinka MBV5 pateiktą sąskaitos *Einamieji pervedimai* sudėtį. Pateikta nauja sąvoka „asmeniniai pervedimai“. Ji apima visus atliekamus grynaisiais arba natūra einamuosius pervedimus tarp rezidentų ir nerezidentų namų ūkių nepriklausomai nuo ryšių tarp šių namų ūkių ir pajamų šaltinio. Darbuotojų perlaidos įtraukiamos į rodiklį *Asmeniniai pervedimai*. Antrinėms pajamoms įtakos turės ir einamųjų pervedimų, susijusių su pensijų sutartimis ir standartizuotomis garantijomis, apimties padidėjimas.

II. Kapitalo sąskaita

Pagal MBV6, besikeičiant žmonių rezidavimo vietai, asmeninė nuosavybė ir kitas žmonių turimas turtas nėra traktuojama kaip sandoris, t. y. nelaikomas nuosavybės teisių į turtą pasikeitimu. Jei turto savininkas keičia rezidavimo vietą, bet nesikeičia jo turimo turto nuosavybės teisė, šiuo atveju tarptautiniai turto ir įsipareigojimų pokyčiai tarp skirtingų ekonomikų parodomi tarptautinių investicijų balanse juos perklasifikuojant (kiti apimties pokyčiai). Pagal MBV5 buvo priešingai – asmenų gyvenamosios vietos pasikeitimas buvo traktuojamas kaip sandoris.

Be to, *Kapitalo sąskaitoje* rodiklis *Nefinansinis nesukurta turtas* sumažėjo patentų ir autorystės teisių dalimi, nes traktuojama, kad tai yra sukurto turto dalis, ji turi būti įtraukta į rodiklį *Tyrimų ir plėtros paslaugos*.

III. Finansinė sąskaita

MBV6 *Finansinėje sąskaitoje* jau nevertinama sąvoka „kapitalas“. Instituciniai sektoriai ir finansinis turtas bei įsipareigojimai klasifikuojami taip pat kaip ir nacionalinių sąskaitų klasifikatoriuje. Finansų bendrovių sektorius išskaidomas detaliau į subsektorius. Įtrauktas naujas finansinę sąskaitą balansuojantis rodiklis *grynasis skolinimas (grynasis skolinimasis)*.

Tiesioginės investicijos

Esminiai pokyčiai susiję su TUI atvaizdavimu. MBV5 TUI buvo pateikiamos pagal investicijų krypties principą (šalies investicijos užsienyje ir nerezidentų investicijos šalyje buvo atvaizduojamos neto principu). Pagal naująją metodiką pateikiami bendri turto ir įsipareigojimų srautai. Tai reiškia, kad visas turtas užsienyje ir visi turimi įsipareigojimai užsieniui parodomi atskirai, negryninat šių srautų pagal investavimo kryptį. Pavyzdžiu galėtų būti paskolos, suteiktos tiesioginiam investuotojui nerezidentui. Taikant kryptinį principą, šis užsienio turtas atimamas iš esamų įsipareigojimų nerezidentui, o taikant turto ir įsipareigojimų principą, šios paskolos parodomos turto dalyje, esami įsipareigojimai – įsipareigojimų dalyje. Tai padidina ir grynojo finansinio turto įsigijimą, ir prisiimtus grynuosius įsipareigojimus, nors neturi įtakos grynosioms TUI (srautams ir likučiams).

Mokėjimų balanso straipsnio *Tiesioginės investicijos* struktūros pasikeitimai*

Tiesioginės investicijos (MBV5)	
1. Užsienyje	2. Lietuvoje
1.1. Akcinis kapitalas	2.1. Akcinis kapitalas
1.1.1. Reikalavimai (+)	2.1.1. Reikalavimai (-) ↓
1.1.2. Įsipareigojimai (-) ↓	2.1.2. Įsipareigojimai (+)
1.2. Reinvesticijos (+)	2.2. Reinvesticijos (+)
1.3. Kitas kapitalas	2.3. Kitas kapitalas
1.3.1. Reikalavimai (+)	2.3.1. Reikalavimai (-) ↓
1.3.2. Įsipareigojimai (-) ↓	2.3.2. Įsipareigojimai (+)

Tiesioginės investicijos (MBV6)	
1. Grynasis įsigytas finansinis turtas	2. Gryniesi prisiimti įsipareigojimai
1.1. Nuosavybės priemonės, išskyrus reinvesticijas	2.1. Nuosavybės priemonės, išskyrus reinvesticijas
1.1.1. Tiesioginių investicijų įmonėse (+)	2.1.1. Tiesioginių investicijų įmonėse (+)
1.1.2. Tiesioginio investuotojo įmonėje (+) ↑	2.1.2. Tiesioginio investuotojo įmonėje (+) ↑
1.2.3. Tarp susietų įmonių (+) ↑	2.2.3. Tarp susietų įmonių (+) ↑
1.2. Reinvesticijos (+)	2.2. Reinvesticijos (+)
1.3. Skolos priemonės	2.3. Skolos priemonės
1.3.1. Tiesioginių investicijų įmonėse (+)	2.3.1. Tiesioginių investicijų įmonėse (+)
1.3.2. Tiesioginio investuotojo įmonėje (+) ↑	2.3.2. Tiesioginio investuotojo įmonėje (+) ↑
1.3.3. Tarp susietų įmonių (+) ↑	2.3.3. Tarp susietų įmonių (+) ↑

Pažymėtina, kad kryptinis principas ir toliau bus taikomas TUI statistikoje kaip detalios investicijų analizės priemonė.

MBV6 pateikiamos susietų įmonių investicijos. Tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės samprata nepasikeitė. Susietos įmonės – tai tiesioginio investuotojo kontroliuojami vienetai, bet jos nekontroliuoja ar neturi įtakos viena kitai (nėra tarpusavyje susijusios tiesioginių investicijų ryšiais). Vadovaujantis išplėstiniu investicijų kryptiniu principu, turtas ir įsipareigojimai tarp susietų įmonių įtraukiami į gautas užsienio investicijas ir tiesiogines investicijas užsienyje priklausomai nuo pagrindinio investuotojo buvimo vietos.

Draudimo techniniai atidėjiniai įtraukiami į TUI (skolos priemonės), o visi skolos sandoriai (paskolos, išvestinės priemonės, kliringo sąskaitos) tarp finansų bendrovių (PFI, investicinių fondų, kitų finansinių tarpininkų), išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, neįtraukiami į TUI sandorius.

Siekiant padidinti TUI duomenų analitinę vertę, MBV6 rekomenduojama specialios paskirties įmonės ir kitus panašios struktūros vienetus visada traktuoti kaip atskirus vienetus, jei šios įmonės ir šių įmonių savininkai yra skirtingų teritorijų rezidentai, nevykdantys ekonominės veiklos, bet valdantys didžiąją užsienio turto dalį. Be to, rekomenduojama, kad į šalį pritrauktos tiesioginės investicijos apskaitoje būtų parodomos pagal galutinį naudos gavėją.

Portfelinės investicijos

Svarbus portfelinių investicijų turinio pasikeitimas susijęs su investicinių fondų sukauptų pajamų traktavimu. Visos iš investicinių fondų akcijų gautos pajamos (nepriklausomai nuo to, ar jos paskirstytos ar ne) priskirtinos šių akcijų turėtojams. Investicinių fondų akcijų sukurtų pajamų traktavimas yra panašus kaip ir TUI pajamų.

Kitos investicijos

Didžiausią įtaką kitoms investicijoms turės skirtingas susietų įmonių traktavimas. Pagal MBV6 susietų įmonių finansavimas turi būti įtraukiamas į tiesiogines investicijas, o ne į kitas investicijas, kaip buvo iki šiol. Kitų nuosavybės vertybinių popierių sandoriai, neįtraukti į tiesiogines ar portfelines investicijas (pvz., dalyvavimas valdant tarptautinių organizacijų kapitalą), dabar atskirai įtraukiami į rodiklį *Kitos investicijos*. Specialiųjų skolinimosi teisių naujas paskirstymas (ar atidėjimas) dabar įskaitomas į rodiklį *Centrinio banko gryniesi prisiimti įsipareigojimai*. Išskiriamos ir detalčiau pateikiamos gautinos ir mokėtinos sumos iš draudimo atidėjinių (įskaitant perdraudimus), pensijų ir standartizuotų garantijų.

Oficialiosios tarptautinės atsargos

MBV6 nėra metodologinių oficialiųjų tarptautinių atsargų skaičiavimo pakeitimų.

*Raudonu šriftu pažymėti pasikeitimai.

↑ – pažymėti rodikliai, kurie įtraukiami į straipsnį; ↓ – pažymėti rodikliai, kurie išbraukiami iš straipsnio.